

KRVAVE GODINE (II.)*

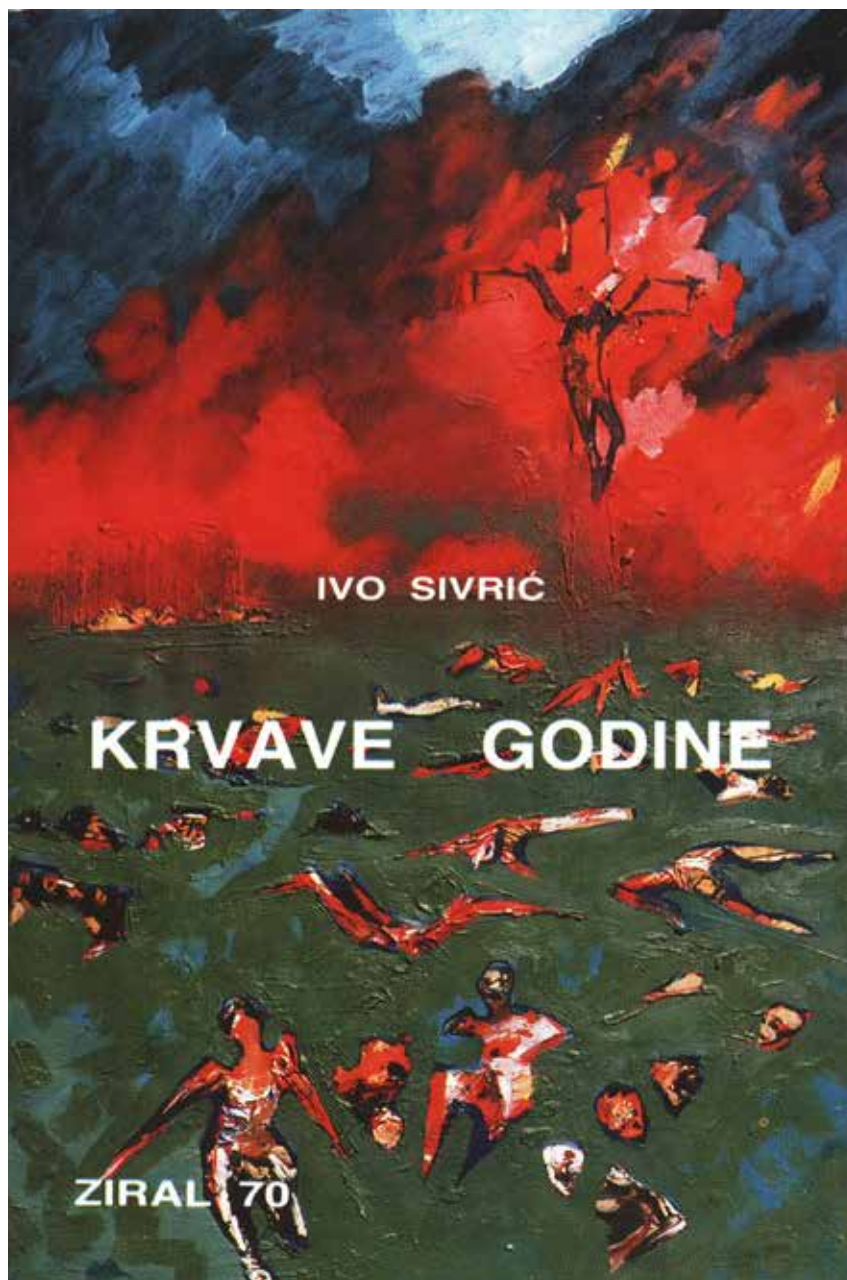
► Piše: dr. fra Ivo Sivrić

III. NASILNI POVRATAK IZ MARIBORA U ZAGREB

Jednog kišnog i dosta sumornog dana, početkom lipnja ili krajem svibnja, našlo se nekoliko bolničkih kola pred zgradom, gdje smo bili smješteni. Bolnička kola su još uvijek nosila oznaku PTS (Poglavnikovi Tjelesni Sdrugovi). Mislim da ih je bilo oko šest. Držim da su moju skupinu smjestili u dvojna kola. U jednim kolima je bila hrvatska vlada. Gdje su dotada bili hrvatski ministri, nemam pojma. Više se ne sjećam, kako smo odmah saznali da je vlada u jednim kolima. U drugim dvojim – a vjerojatno – trojim kolima bili su svećenici i dosta studenata teologije iz raznih teologija pa i iz Zagreba. Ovo zadnje smo otkrili kad smo stigli u Zagreb. Ovi su svećenici i teolozi bili u Austriji, pa su ih povratili.

Pratila nas je stroga straža od Maribora do Zagreba. Zastori su bili spušteni u svim kolima. Pozadi na vratima svakih kola bila je straža pod oružjem od dva partizanska vojnika. Ta cijela povorka kola automobila kao i raspoloženje onih unutra kola više je sličila na mrtvačku povorku negoli na bilo što drugo. Šutili smo. Što bismo i razgovarali u prisutnosti ovih partizana? Zaustavili smo se na jednom mjestu, da se da prilika da ljudi mogu otići na zahod. Nikakva se hrana nije služila. Čak se više ni ne sjećam kad smo točno napustili Maribor i koliko nas je vremena uzelo dok smo stigli u Zagreb.

Kiša nas je neprestano pratila. Kako su se zastori u kolima zbog drmanja pomicali, zapazili smo kada smo stigli u Zagreb. Bilo je oko ponoći.

1. U Tuškancu

Nas studente i svećenike odveli su u Tuškanac u bivšu Bugarsku ambasadu. Još je uvijek stajao znak nad

glavnim vratima. Nas su iz kola izvodili u zgradu ambasade u manjim skupinama. Tu su nas premetali, i sve što su našli na nama, oduzimali su. Te naše isprave, satove i – ako

* Izvadci. Tekst donosimo u izvorniku jer vrijedi kao svjedočenje sa svim svojim subjektivnostima. Popravljene su samo očite pogreške.

Grobišta i stratišta hrvatskog naroda što su ih napravili jugokomunisti

smo imali novac – bacali su u nekoliko ogromnih poredanih sepetu. Kad smo ih zamolili da nam ostave isprave, odgovorili su nam: »Te vam isprave više neće trebati«. Naslutili smo o čemu se radi i što nam se sprema. Kiša je još uvijek padala.

Svi smo se zgedavali u nadi da li ćemo vidjeti hrvatske ministre. Zapazili smo da njih tu nisu dopremili. Vjerojatno su njih već ranije opljačkali. Odatle su nas u istim bolničkim kolima odvezli u zatvor na Savskoj cesti. Sve su nas strpali u zatvorski podrum. Tako su nas zbili u te prostorije – jedna je od tih prostorija bila stara bolnička kuhinja – da u isto vrijeme nismo mogli ni sjesti. Mijenjali smo se, dok su jedni sjedili, drugi su stajali, pa bismo se opet zamijenili.

Bilo nas je u toj skupini, što svećenika, što bogoslova, oko dvije stotine. Stanje nas svećenika i studenata bilo je veoma kritično: spasiti vlastite živote ili biti ubijeni. Od svih nas najbrže je mislio neki Vuković, čijeg se prvog imena, nažalost, više ne sjećam. Mislim da je bio iz Krila kod Splita, a bio je bogoslov u Đakovačkom bogoslovnom sjemeništu. Vjerojatno je bio bogoslov za Splitsku nadbiskupiju.

Kad su nas istrpali u dvorištu zatvora na Savskoj cesti, ovaj Vuković prepoznao je svoja dva ili tri rođaka, koji su, po svojoj prilici, na silu bili regrutirani od partizana, i koji su bili stražari u dvorištu. I ovi mladići u partizanskim odorama zvali su se Vukovići. U međuvremenu rečeni bogoslov Vuković već je pronašao cementne prazne vreće, raskidao te papirnate vreće u male komade papira, našao nekoliko olovaka i »naredio«: »Neka svatko piše svojim prijateljima u Zagreb i neka se uz ostalo napiše da u zatvoru na Savskoj cesti ima skoro dvije tisuće svećenika i bogoslova i da prijeti svima životna opasnost«. Odmah su ovi papiri – pisma sa naznačenim adresama dani ovim stražarima koji su s ovim »pismima« napunili svoje vojničke hlače. Oni su su ovu »kontraband-poštu« dijelili cijelu noć po Zagrebu.

Slijedeći dan već pred podne – kako sam kasnije saznao – cijeli je Zagreb brujao o zatvorenim svećenicima i bogoslovima na Savskoj cesti. Tako smo izmakli masovnom ubijanju nas studenata i svećenika, jer su se komunisti plašili javnog mnijenja. Nemam pojma, je li taj Vuković, odnosno Vukovići, na životu, pa bili

gdje bili, neka im je velika hvala od nas još živih. Učinili su veliku stvar. Bili su odvažni.

Hrvatska javnost tada je bila vrlo dobro upoznata o komunističkim zatvorima kao i o mučenjima i ubijanjima u tim zatvorima. Posebno mi se duboko usjekla u pamet i sjećanje jedna strahota koju neki ljudi i žene tada nisu zapazili, što se sve radi na Savskoj cesti. Između jedanaest sati uvečer i polnoći – ponekad i kasnije – dovodili su ljude u zatvor i u isto vrijeme druge odvodili na strijeljanje – ubijanje. Mi, koji smo bili u podrumu, mogli smo sve ovo promatrati, jer su prozori bili iznad razine dvorišta. Ove dvije skupine susrele bi se u dvorištu. Novo-dovedeni zatvorenici, prepoznajući jedan drugoga, i misleći da ovi odlaze svojim kućama, umjesto na strijeljanje, govore im da im pozdrave žene i djecu. Ova krvava i do skrajnosti bolna ironija sve nas je teško boljela i mučila, jer smo znali o čemu se radi.

Općenito govoreći, i svećenici i bogoslovi su se odvažno držali. Bili su na visini. Prof. dr. Nikola Žuvić, iako iznemogao i bolestan, snažno bi prosvjedovao, kad bi ga se oslovilo »druže« da ga se ponizi. Svaki put,

kad bi ga se oslovilo »druž«, odgovorio bi: »Nisam ja za vas "drug"! Ja sam svećenik, bivši profesor i doktor pa me tako oslovljavajte«. On je služio kod časnih sestara milosrdnica u Frankopanskoj ulici i bio stalni propovjednik u crkvi sv. Vinka, gdje su ljudi stajali na vani na pločniku da njegovu propovijed čuju. Dok je bio u zatvoru, časne sestre su mu neprestano donosile hranu kao i prisvlake, ali on nije ništa od toga dobio. Sve su to »drugovi« uzeli sebi. Niti svećenici a niti bogoslovi nisu mogli dobiti ništa s vana. Ako bi se što donijelo, sve bi bilo zaplijenjeno. Jedino sam ja dobio jednom ili dva puta paket. Časne sestre su naznačile: »Ivo Sivrić, student medicine«.

No, naš narod lijepo veli: »U mucu se poznaju junaci«. Ovo je došlo do izražaja kod nas svećenika i bogoslova. Tako je jedan svećenik (M. S.) bio toliko sebičan da bi u noći svojim teškim cipelama (gozzericama, koje je imao na nogama) sad udario malo jednog susjeda, a sad drugog, i to u glavu ili koji drugi dio tijela, pa bi se, naravno, ti svećenici ili bogoslovi uzmicili. I tako bi on sebi svake noći napravio dovoljno prostora da si može »komodno« spavati. Istina, to je bilo na golom podu, ali je mnogo značilo da se čovjek može pravo ispružiti. Jednom je bogoslovu danima uspijevalo da bi ukrao ekstrakruščić, koji smo dobivali svako jutro s nekim čajem ili nekom zamućenom vodom s kukuruznim brašnom. Taj je bogoslov vrlo dobro znao da netko u toj sobi (gdje nas je bilo oko 40) neće dobiti kruščić, i bit će posebno gladan taj dan. Naravno, mi bismo uvijek odškrnuli od naših kruščića i dali bismo dotičnomu. Mi smo se svi zgražali nad ponašanjem te dvojice individua. Kasnije ću se ponovno osvrnuti na gladovanje u zatvoru.

Skoro bi svako jutro taj takozvani čaj ili razmućenu vodu nosio okolo naš hrvatski muzičar, dirigent, Lovro Matačić. Uvijek je bio veoma raspoložen i nasmijan. Mi bismo napravili malo i šale na račun njegova

dirigovanja i kazana kojeg je okolo nosio. Znao se je nasmijati. Tako je njegovo raspoloženje donijelo ugodnih momenata u naš svakodnevni život. Lijepo raspoloženje i veselje isto je »zarazno« kao što je, na primjer, ljutnja i svađa.

Dosta smo dugo ostali u podrumu zatvora na Savskoj cesti. Nakon provedene prve noći u podrumu i ujutro kad je sobu osvijetlilo Božje svjetlo, teško smo se prepoznavali. Dosta nas je bilo izobličjenih zbog patnja. Jednoga kolegu, koji se bio skupio na vrh jedne bačve, gledao sam i gledao, ne znajući da je to taj moj sukolega, i opet nisam bio siguran pa sam ga upitao: »Jesi li ti to?«

Ne sjećam se točno kad smo bili prebačeni iz podruma na drugi kat. Stavili su nas, dosta velik broj, u jednu veliku i sunčanu sobu. To je zapravo bila omanja dvorana. Čim smo ugledali Gospodnje svjetlo, svi smo bili nekako veseliji, kao da smo spoznali da nas se smatra ljudima. Hrana je poprilično ostala jednaka: jada i mizerna.

Jednog dana, stojeći na vratima naše sobe, izide iz susjedne sobe naš glasoviti glazbenik i kompozitor Jakov Gotovac. Odmah sam ga prepoznao. Stajali smo rame uz rame. Pozdravim ga, onda ga upitam, kad sam vidio da nema nijednog stražara u blizini, pa mu rekoh: »Maestro, znam zašto sam ja u zatvoru: sveće-

nik sam i student bogoslovije, a zašto ste Vi?« On se onako žalosno nasmije, pa mi reče: »Skladao sam hrvatsku muziku«. Još bismo se po koji put pogledali i pozdravili.

Dok smo bili u toj velikoj sobi, sjećam se da bi došao do zatvora glasoviti franjevac i provincijal dr. fra Petar Grabić. On, onako težak, stajao bi na rubu ceste i buljio u našu sobu, ne bi li koga poznao. Drago nam ga je bilo vidjeti. Bio je u franjevačkom habitu. Gdjekad smo mu i mahnuli, što je bio više znak da smo ga prepoznali nego da je on nas prepoznao. Nekoliko je puta došao skoro do ugla zatvora. On je bio nama kao biblijska duga: bit će bolje, neće biti povodnja, nastupit će sunčanost.

S nama u podrumu na Savskoj cesti bili su hrvatski ministri i nekoliko viših ustaških i domobranskih časnika. Koliko se sjećam ministri su odvedeni u Beograd da im se sudi. Ne znam kad su bili izvedeni i poslani u Beograd. Bilo je fizičkog mučenja u zatvoru na Savskoj cesti. Koliko se sjećam, nas svećenike i bogoslove

nije nitko fizički mučio. No, neki su mi svećenici i bogoslovi pričali da su vidjeli krv i komadiće ljudskog mesa po zidu u nekim sobama.

(Nastavlja se)

dr. fra Ivo Sivrić, *Krvave godine*, ZIRAL, Chicago – Mostar, 1996., str. 39. – 43. ✍